روزشمار نفت

۳۰ اردیبهشت ۱۲۹۳

قرارداد تامین نفت برای نیروی دریایی بریتانیا

در ژانویه سال ۱۹۱۴ گزارش دریاسالار اسلید، رئیس سابق اطلاعات نیروی دریایی مبنی بر لزوم تامین منبع بزرگ و مطمئن نفت برای نیروی دریایی بریتانیا با اشاره به شرکت نفت انگلیس و ایران منتشر شد ۴ ماه بعد از آن در روز ۳۰ اردیبهشت۱۲۹۳ برابر ۲۰ مه ۱۹۱۴ میلادی مقرر شد، بین شرکت نفت انگلیس و ایران و دولت بریتانیا به‌منظور تامین نفت مورد نیاز نیروی دریایی بریتانیا قراردادی به امضا برسد.

۲۸ اردیبهشت ۱۳۳۰

هشدار آمریکا به ایران

به‌دنبال بالا گرفتن مناقشه بین ایران و انگلیس بر سر نفت و پس از ملی شدن نفت ایران درحالی که دکتر مصدق به حمایت دولت آمریکا از ایران–که به ظاهر موضع بی‌طرفی اتخاذ کرده‌بود– امید داشت در ۲۸ اردیبهشت ۱۳۳۰ برابر با ۱۸ مه ۱۹۵۱ وزارت خارجه آمریکا با صدور بیانیه‌ای، ایران را از عواقب اقدامات یک جانبه برحذر داشت و نسبت به مسوولیت‌های بین‌المللی ایران تذکر داد. این بیانیه که همزمان با تسلیم یادداشت اعتراض سفیر انگلیس نسبت به ملی کردن نفت به ایران انتشار یافت، بیش از هر چیز نشان داد که انگلیس سرانجام در تلاش‌هایش برای هماهنگ کردن آمریکا با سیاست خود موفق شده‌است. در بیانیه آمریکا همچنین بر این نکته تاکید شده‌بود که اداره صنعت نفت به دانش فنی و سرمایه کافی و راه‌یابی به بازار و دسترسی به وسایل حمل‌ونقل نیاز دارد که ایران فاقد این امکانات است. این بیانیه امید مصدق برای فروش نفت به شرکت‌های آمریکایی را از بین برد. ۲ روز بعد در ۳۰ اردیبهشت مصدق با ارسال یادداشتی برای سفیر آمریکا از لحن بیانیه گلایه کرد. دراین یادداشت آمده‌بود: «پیشنهاد حل و فصل دوستانه اختلاف با دولت انگلیس در حالی که ملی شدن صنعت نفت در ایران قطعیت یافته و حتی قانون مربوط به طرز اجرای آن نیز به تصویب رسیده‌است در محافل ایران، تاثیرات غیرمنتظر و نامطلوبی ایجاد کرده‌است.»

۳۱ اردیبهشت ۱۳۳۳

تصمیم گیری برای نفت ایران در وزارت خارجه آمریکا

در ادامه مذاکرات شرکت‌های آمریکایی و شرکت نفت انگلیس با مقامات ایرانی برای تشکیل کنسرسیوم و پس از مشخص شدن چارچوب کار، موضوع عاملیت کنسرسیوم به یکی از موضوعات بحث‌برانگیز تبدیل شد. شرکت‌های عضو کنسرسیوم نمی‌خواستند عاملیت ایران را دراین مورد بپذیرند و به عنوان کارگزار ایران درکنسرسیوم شناخته شوند. به‌دنبال بحث در این زمینه روز ۳۱ اردیبهشت ۱۳۳۳ برابر با ۲۱ مه ۱۹۵۴ روسای شرکت‌های آمریکایی عضو کنسرسیوم در وزارت خارجه آمریکا با مقامات دولت آمریکا در این باره به بحث نشستند. در این جلسه، شرکت‌های آمریکایی با قید شرایطی موافقت نهایی خود را با تنظیم قرارداد در چارچوب عاملیت اعلام کردند. شرایط اعلام شده در این جلسه به شرح ذیل بود:

۱–قرارداد براساس اصل ۵۰–۵۰ باشد.

۲–پولی که به ایران پرداخت می‌شود به‌عنوان مالیات بر درآمد محسوب شود تا شرکت‌های آمریکایی بتوانند در آمریکا آن را از حساب‌های مالیاتی خود کسر کنند.

۳–مدت قرارداد برابر همان مدت قرارداد شرکت نفت سابق باشد.

۴–کنترل عملیات در اختیار کنسرسیوم باشد.

۵–تولید و فروش ایران از ناحیه قرارداد به‌طور انحصاری در اختیار کنسرسیوم باشد و اختیار ایران در باره فروش نفتی که به‌عنوان حق‌الامتیاز دریافت می کند، محدود شود.

۶– اصول اصلی قرارداد باید به تصویب مجلس برسد و اعتبار آن تضمین شود.

۲ خرداد ۱۳۵۴

آغاز ساخت پالایشگاه تبریز

عملیات اجرایی احداث پالایشگاه تبریز از دوم خرداد سال ۱۳۵۴ آغاز شد و پس از حدود ۲ سال با ظرفیت اسمی ۸۰ هزار بشکه در روز در اواخر سال ۱۳۵۶ به دست کارشناسان ایرانی راه‌اندازی شد. پالایشگاه تبریز طی جنگ تحمیلی ۱۹ بار از طرف نیروهای متجاوز بعثی بمباران و هر بار به سرعت بازسازی شد. پس از پایان جنگ، ظرفیت پالایشگاه تا ۱۰۰ هزار بشکه در روز افزایش داده شد و در حال حاضر نیز با اجرای طرح توسعه، این پالایشگاه می‌تواند، روزانه ۱۱۰ هزار بشکه نفت‌خام را تصفیه کند. همچنین در چند سال اخیر پالایشگاه تبریز با اجرای تغییرات لازم در واحدهای فرآیندی به فرآوری نفت‌خام کشورهای حوزه دریای خزر پرداخته و از این طریق، سالانه میلیون‌ها دلار درآمد ارزی عاید کشور کرده‌است. فرآورده‌های تولیدی پالایشگاه تبریز شامل گاز مایع، بنزین، بنزین سوپر، سوخت جت سبک و سنگین، انواع حلال نفت و گاز، نفت کوره، انواع قیر و گوگرد است.

۲۸ اردیبهشت ۱۳۸۳

طرح توسعه میدان نفتی بلال

میدان نفتی بلال

طرح توسعه میدان نفتی بلال به‌عنوان نخستین ثمردهی قراردادهای بیع‌متقابل در ۲۸ اردیبهشت سال ۱۳۸۳ به‌طور رسمی افتتاح شد. تحویل میدان نفتی بلال به شرکت نفت فلات قاره ایران به‌عنوان کارفرما در سوم اسفند سال ۱۳۸۲ انجام گرفته‌بود و از آن موقع تا افتتاح رسمی طرح روزانه بین ۴۱ تا ۴۲ هزار بشکه نفت‌خام از این میدان تولید شد. سرمایه‌گذاری انجام شده برای اجرای طرح توسعه میدان نفتی بلال، ۳۱۰ میلیون دلاربود که بازپرداخت آن از محل درآمدهای حاصل از فروش نفت‌خام همین میدان انجام می‌گیرد. از مهم‌ترین ویژگی‌های میدان نفتی بلال این است که ۲۹۳ میلیون بشکه نفت‌خام درجا با درجه API، حدود ۴۴درصد، در این میدان وجود دارد. منابع این مخزن با ضریب ۴۰ درصد، برداشت می‌شود که در مقایسه با سایر میدان‌های نفتی کشور، شرایطی کم‌نظیر برای میدان بلال به وجود آورده‌است.

ایرانیان باستان خیلی زود به خواص مایع سیاه‌رنگی که از ترک‌های زمین در برخی نقاط بیرون می‌زد پی بردند و آن را به کار گرفتند

اولین سلاح جنگی با استفاده از نفت از سوی بهرام چوبین در قرن ششم میلادی ساخته شد

گلوله‌های آتشین در میدان جنگ

سعید توجهی

اگرچه از ۵ خرداد سال ۱۲۸۷ همان روزی که سرانجام تلاش گروه حفاری جورج رینولدز در مسجدسلیمان ثمر داد و نفت از زمین فو ران کرد تا به امروز یک قرن از پیدایش صنعت نفت در ایران گذشته است؛ اما به گواهی تاریخ، کشف و استفاده از نفت در این سرزمین به سال‌های بسیار دورتر از آن برمی‌گردد. روزگاری که در آن سوی دنیا جایی که تاریخ ۱۵۰ ساله را با پیدایش نفت در آخرین ماه تابستان ۱۸۵۹ میلادی در پنسیلوانیا برایش ثبت کرده‌اند، خبری نه از نفت که از تمدن هم نبود.

مایع سیاه ناشناخته

ایرانیان باستان خیلی زود به خواص مایع سیاه‌رنگی که از ترک‌های زمین در برخی نقاط بیرون می‌زد پی بردند و آن را به کار گرفتند. خواصی که با آب و آتش پیوند داشت. آن‌ها قیرطبیعی را برای روشنی می‌افروختند و گاه لایه‌ای از آن‌را بر دیواره کشتی یا پشت‌بام خانه‌ها می‌کشیدند، چرا که این ماده ناشناخته راه را بر نفوذ آب می‌بست؛ اما خاصیت شعله‌ورشدن، پای این ماده ناشناخته را به جنگ باز کرد آن‌گاه که جنگ‌آوران دریافتند که با کمک آن می‌توانند با سپاهی کم‌شمار بر سربازان بی‌شمار مقابل غلبه کنند. در تاریخ آمده‌است، بهرام چوبین اولین سردار ایرانی بود که با آگاهی از خواص نفت آن را در جنگ به کار گرفت و در واقع، اولین واحد آتشبار را در تاریخ جنگ‌های دنیا، پایه‌گذاری کرد.

بهرام چوبین که بود؟

بهرام پسر وهرام گشنسب از دودمان مهران، بزرگ‌ترین سردار هرمز شاه ساسانی در قرن ششم میلادی بود. بهرام چوبین از سوی هرمز به‌عنوان فرمانروای چارک شمال غربی ایران منصوب شده‌بود. در آن زمان، ایران به ۴ بخش تقسیم می شد که چارک شمال غربی، ری، گرجستان، داغستان، ارمنستان، آذرآبادگان و کردستان را دربر می‌گرفت. بهرام همچنین از فرماندهان توانمند ارتش ایران بود که شیوه فرماندهی و ابتکارش در جنگ‌های مختلف او را تا فرماندهی کل سپاه ایران در برابر روم ارتقا داد. زمانی از نزدیکی بادکوبه(باکو) در قلمرو فرمانروایی بهرام، خبر مایعی سیاه رسید که از زمین به بیرون می‌جوشید. اولین برخورد بهرام چوبین با شعله‌های آتشی که از نفت افروخته‌بود او را برای به‌کارگیری این ماده ناشناخته در جنگ برانگیخت.

او گروهی را در سپاه خود مامور کرد تا جنگ‌افزاری پرتابی را با استفاده از این ماده طراحی و تولید کنند.

سلاح جدید

در مدتی کمتر از یک سال، نمونه جنگ‌افزاری ساخته شد که به موشک‌های امروزی، بی‌شباهت نبود. نوک پیکان‌های ساخته شده به نفت آغشته و از تخته‌ای که در پشت اسبی قرار داشت به سمت هدف پرتاب می‌شد. شیوه پرتاب آن مانند کمان بود و قبل از پرتاب نوک پیکان که آغشته به نفت سیاه یا قیر بود شعله‌ور می‌شد. آزمایش این جنگ‌افزار موفقیت‌آمیز بود و استفاده از آن می‌توانست به اندازه چشمگیری قدرت سپاه ایران را در جنگ افزایش دهد. شاید از بخت بد خاقان شابه، امپراتور سرزمین‌های شمال‌غربی چین بود که هنگام حمله‌اش به ایران، جنگی که در ناحیه بلخ بین سپاه ۳۰۰ هزار نفری او با نیروهای کم‌شمار ایرانی روی داد، عرصه به‌کارگیری سلاح جدید شد و تا خاقان به خود آمد باران گلوله‌های آتشین را بر سپاه خود شاهد بود.

جنگ افزار آتشین ایرانی، پیکان بزرگی بود که نوک آن آغشته به قیر بود و از روی تخته‌ای بزرگ پرتاب می‌شد

خاقان شابه در سال ۵۸۸ میلادی از ناحیه تاجیکستان و شمال افغانستان کنونی با سپاهی عظیم و چند واحد فیل جنگی به قلمرو ایران نفوذ کرده‌بود و پس از استقرار در بلخ، قصد حرکت به سمت کابل و تصرف آن را داشت که خبر به دربار هرمز، شاه ساسانی رسید. هرمز فرماندهان را برای چاره‌جویی به پایتخت فراخواند. در این جلسه، بهرام به‌عنوان فرمانده برای مقابله با خاقان برگزیده شد و او نیز از سپاه ۵۰۰هزار نفری آماده به جنگ، حدود ۱۲ هزار سرباز باتجربه ۳۰ تا ۴۰ ساله برگزید و راهی مسیر طولانی تیسفون تا بلخ شد.

بهرام برای گمراه کردن جاسوس‌ها و پیک‌های خاقان از راه اهواز و کویر یزد به سمت خراسان حرکت کرد. انتخاب این مسیر باعث شد خاقان زمانی از لشگرکشی ایران مطلع شود که سپاه بهرام ۴ روز تا رسیدن به بلخ فاصله داشت. نگرانی خاقان با اطلاع از شمار سربازان ایرانی برطرف شد و مغرور به سپاه پرتعداد خود در انتظار نشست و خود را پیروز میدان می‌دید.

اولین پیروزی با نفت در جنگ

سرانجام جنگ درگرفت. بهرام با قصد برهم زدن آرایش سپاه خاقان حمله را با پرتاب پیکان‌های آغشته به نفت شعله‌ور آغاز کرد و همزمان کمان‌داران را مامور ساخت که چشم فیل‌ها را نشانه بگیرند. باران گلوله‌های آتشین، علاوه‌بر قدرت تخریب بالایی که داشت با توجه به این‌که در عرصه جنگ برای سپاه خاقان تازه و ناشناخته‌بود سپاه خاقان را از نظر روانی نیز با وحشت و آشفتگی مواجه ساخت. سپاه خاقان از وحشت مواجهه با گلوله‌های آتشین در حال فروپاشی بود و بهرام با ۲هزار نفر قرارگاه خاقان را مورد حمله قرار داد. خاقان که غافلگیر شده‌بود فرار را بر قرار ترجیح دا د و در حین فرار کشته شد. این جنگ فقط یک روز طول کشید و به عنوان یکی از شگفتی‌های تاریخ جنگ‌های بشر به ثبت رسید. شگفتی که به کارگیری نفت در آن نقشی اساسی داشت.

اولین نشانه‌های طلای سیاه

ازنظر تاریخی نمی‌توان گفت که مردم عصرهای گذشته با نفت آشنایی نداشته‌اند. در نقاط مختلف خاورمیانه، ماده نیمه‌سفت و لجن‌مانندی به نام قیرطبیعی از شکاف و ترک‌های زمین به بیرون می تراوید که تاریخ این تراوشات به دوران باستان بازمی‌گردد. شواهدی در دست است که در ۳هزار سال قبل از میلاد مسیح، قیرطبیعی در بین‌النهرین وجود داشته‌است. مشهورترین منبع آن در «حیت»، نزدیکی رود فرات، با فاصله‌ای نه چندان دور از بابل (که امروز بغداد بر ویرانه‌های آن بنا شده) قرار داشته‌است. در خاورمیانه باستان قیرطبیعی به‌صورت یک کالای تجارتی خرید و فروش می‌شد که از آن، برای ساختن ملاط ساختمانی استفاده می‌کرده‌اند. این قیرطبیعی همچنین در کار راهسازی و به‌صورتی نه چندان رضایت‌بخش برای ایجاد روشنایی نیز مورد استفاده قرار می‌گرفته‌است. علاوه‌بر این، قیرطبیعی به‌عنوان دارو موارد استعمال وسیع داشته‌است؛ اما یک استفاده مهم دیگر که از این تراوشات طبیعی می‌شده به آتش کشاندن بوده که در جنگ‌ها اثرات عظیم داشته و گاهی اصولا سرنوشت یک‌نبرد را تعیین می کرده‌است.

برگرفته از کتاب تاریخ جهانی نفت
نوشته دانیل یرگین و ترجمه غلامحسین صالحیار

مشعل منهای چهل

نامه صنعت نفت ایران/اردیبهشت ۱۳۵۲

میدان نفت ساسان

اسکله بارگیری شرکت لاوان–سال ۱۳۵۲

گزارش اصلی این شماره از نامه صنعت نفت ایران به معرفی شرکت نفت لاوان اختصاص یافته‌است؛ شرکتی که در ۲۳ فروردین سال ۱۳۴۳ به‌منظور اکتشاف، توسعه و بهره‌برداری نفت از ۳ قطعه فلات قاره ایران به وسعت ۸ هزار کیلومتر مربع تاسیس شد. این شرکت برای اجرای قراردادی آغاز به کار کرد که پیش از آن و در ۲۸ دی ماه ۱۳۴۳ بین شرکت ملی نفت ایران و ۴ شرکت آمریکایی منعقد شده‌بود. در شروع این مطلب به اولین فعالیت‌های شرکت نفت لاوان اینچنین اشاره شده‌است: «اولین چاه شرکت درقطعه ۲ تا عمق ۲ هزار و ۹۱۲ متر حفر شد و به طبقه نفت‌خیز رسید و ۷ هزار و ۴۸۸ بشکه در روز نفت از آن به‌دست آمد و متعاقب آن در دی ماه ۱۳۴۴ اظهاریه‌ای مبنی بر کشف یک چاه تجاری به شرکت ملی نفت ایران تسلیم شد. حفاری توسعه‌ای در بهمن ماه ۱۳۴۶ با حفر ۱۶ چاه نفت به پایان رسید. این میدان که در ۱۴۲ کیلومتری جنوب جزیره لاوان در ناحیه مرکزی خلیج‌فارس قرار دارد به‌نام میدان نفت ساسان نامیده شد.»

فعالیت‌های شرکت نفت لاوان تنها به اکتشاف و استخراج محدود نشده‌است و این شرکت در ادامه کار پروژه‌هایی به منظور انتقال نفت تولید شده نیز اجرا کرد که در ادامه مطلب به اختصار به این فعالیت‌ها نیز اشاره شده‌است: «اقدامات مربوط به ایجاد پایگاه عملیاتی در جزیره لاوان دراوایل سال ۱۳۴۴ با ساختمان یک اسکله برای انتقال مواد نفتی به جزیره آغاز شد و تا اوایل شهریور ۱۳۴۴ اسکله پایگاه عملیاتی و ۱۹۶۶ متر باند هوایی آماده استفاده شد. سپس ساختمان یک خط‌لوله از میدان نفتی ساسان به جزیره لاوان به مسافتی معادل ۱۴۲ کیلومتر که در بعضی از نقاط عمق آب به بیش از ۹۱ متر می‌رسد، در شهریور ۱۳۴۶ آغاز و در دی‌ماه ۱۳۴۶ به پایان رسید. خط‌لوله مزبور به قطر ۲۲ اینچ و ضخامت نیم اینچ و نوع لوله با مقاومت زیاد ساخته شده و به‌وسیله لعاب گداخته مخصوصی، خط‌لوله مزبور محافظت می‌شود و به‌منظور تقلیل قدرت شناوری، خط‌لوله از سیمان پوشیده شده و با حفاظت کاتدی مجهز شده‌است.» تاسیسات بارگیری نفت هم بخشی از پروژه انتقال نفت بوده که در ادامه مطلب برخی ویژگی‌های آن ذکر شده‌است: «تاسیسات بارگیری نفت‌خام شامل یک اسکله که به‌موازات ساحل است توانایی پذیرش همزمان یک نفتکش ۲۰۰ هزار تنی در جبهه رو به دریا (جنوبی) و یک نفتکش ۶۵هزار تنی در جبهه رو به ساحل (شمالی) را دارد. این تاسیسات ۴ طناب‌بند پهلوگیری و ۴ مهاربند برای لنگرانداختن دارد و به ۶ بازوی بارگیری ۱۶ اینچی متعادل و یک بازوی ۱۸ اینچی مجهز است. هریک از بازوهای ۱۶ اینچی می‌تواند ۱۰ هزاربشکه در ساعت نفت به نفتکش برساند.» براساس این گزارش، بر خلاف قطعه ۲، حفاری برای رسیدن به نفت تا سال ۱۳۵۲ در قطعه ۱ این ناحیه ثمری نداشته است.

قاب تاریخ

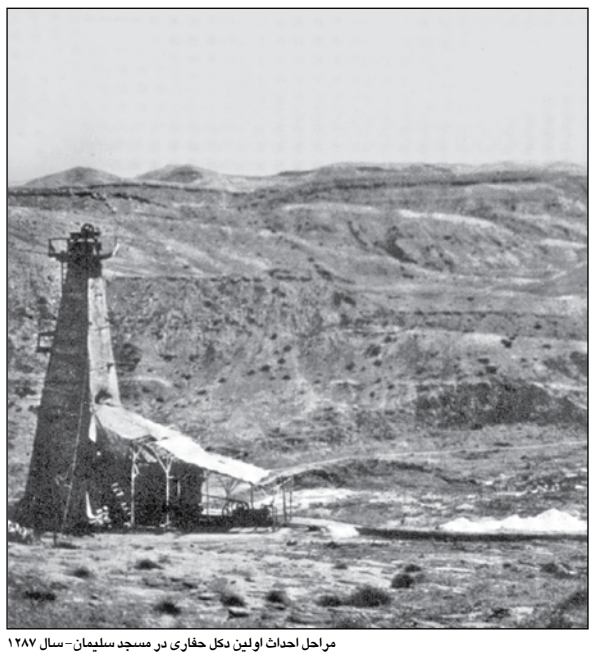

مراحل احداث اولین دکل حفاری در مسجد سلیمان– سال ۱۲۸۷

ساخت اولین دکل حفاری در ایران

تا این دکل حفاری برپا شود و کار چندماهه حفاری در مسجدسلیمان به فوران نفت از زمین بینجامد تنها ۲ روز از امتیاز نامه‌ای باقی بود که دارسی در روزهای آخر، به بهره‌برداری از آن امیدی نداشت؛ اما ۵ خرداد سال ۱۲۸۷ از همین دکل حفاری نفت به بیرون جهید تا نقطه عطفی در تاریخ ایران باشد و تا به امروز کتاب تحولات تاریخ ایران را به ۲ دوره قبل و بعد از کشف نفت تقسیم کرده‌است.